

ROMASTRATÉGIA 2011.

JUNG KATALIN SZILVIA

Balog Zoltán, társadalmi felzárkózásért felelős államtitkár, április 14-én az ELTE Jogi Karán előadást tartott, az Európai Bizottság által nemrég bemutatott keretstratégiáról, mely a romák integrációját kívánja előmozdítani.

Az Európai Roma Platform a dokumentum európai kereteinek megvitatása végett április 8-án, Budapesten rendezte meg ötödik ülését. *Vivienn Reding*, jogérvényesüléséért, alapvető jogokért és uniós polgárságért felelős biztos köszönetet mondott a Magyar Elnökségnek, amiért kiemelt figyelmet szentel a romaügynek, valamint hangsúlyozta a roma szervezetek felelősségét a program sikeréért.

I. Prioritás, történelmi együttélés és a hátrányok dimenziói (krízistérkép)

Az államtitkár feltárta és közelebbről is megvilágította a tervezet kialakítása körüli megfontolásokat. Az Elnökség prioritásai közé emelte a cigányság helyzetének fejlesztését. Míg Brüsszelben gyakran arról folyik a vita, hogy kinek kell inkább törődnie a felzárkóztatással, Magyarország elsősorban nem uniós szintre kívánta utalni a kérdést. Minden tagállamnak ki kell alakítania a maga stratégiáját. Az ország néhány éve még úgy élt a köztudatban, mint amely történelmi és kulturális tapasztalatai folytán, projektjeivel is hatásosan tevékenykedik a romákért. Bizonyos szervezetek fellépése, illetve sajnálatos erőszakos cselekmények hatására, a kép negatívan módosult. Magyarország célja pozitív válasz adása a negatív körülményekre.

A cigányság jelene mindig is együtt élt és alakult a magyar politikával, már Mária Terézia is jelentős lépéseket tett letelepedésük érdekében. A diktatúra idején mindez erőszakos asszimilációvá vált, melyet ma néhányan „romantikus felemelkedésnek” tekintenek. A nagyipar megindulásával foglalkoztatáshoz, munkához jutottak, a rendszerváltozással azonban sokan elveszítették megélhetésüket. Az 1980-as évek építőiparában a romák 85%-át foglalkoztatták, ma ez az arány mindössze 15%.

Balog Zoltán a kisebbség három dimenzióját nevezte meg, melyek egyszersmind hátrányaik eredői, és a stratégia irányító elvei is. A területi dimenzió a lakosságcserekké alakult ki, a piacképes szakmákkal rendelkezők ugyanis elköltöztek, a romák viszont beáramoltak a városokba.

Az etnikai terrénumot a külső rasszjelek, kulturális sajátosságok adják. Fontos alkotmányos változás, hogy az eddig etnikumként jelölt kisebbség, egységesen a nemzetiségek közé tartozik majd. A szociológiai megkülönböztetésnek, mely szerint az etnikumoknak - Magyarországon a cigányoknak és a ruszinoknak - nincsen hazája, ahova visszatérhetnének, alkotmányos szempontból nem releváns. Mindig is ugyanazok a jogok jártak az etnikai és a nemzeti kisebbségeknek, a distinkció elhagyása nem hátrányos számukra.

Szintén jelentős az a módosítás, mely szerint az identitás többé nem önmeghatározás kérdése, hanem a környezet értékelése lesz irányadó – vagyis, hogy a cigány kisebbségi önkormányzat, kit tart cigánynak. Az államtitkár bevallotta, hogy valamiképpen szabályozniuk kellett a kérdést annak megakadályozása érdekében, hogy a roma választási listákra a nem kisebbséghez tartozók is szavazhassanak, és így roma ügyekről dönthessenek. Franciaországban például nem tudják, ki a roma és ki nem. Európában egyébként egyedülálló a magyar cigány kisebbségi önkormányzati rendszer – 1500 helyi, 15-20 területi és egy országos önkormányzattal –, melyet Luxemburgban valamennyi igazságügyi miniszter elismert.

A változásokkal a kettős identitás megvállására is lehetőség nyílik, így pl. roma-magyar, magyar-cigány státus, illetve elsődleges és másodlagos nyelv is meghatározható lesz. Az identitás erőssége így mérhetővé válik, melynek kettősége - államalkotó tényezőkként -, a jó együttélés záloga is lehet.

A harmadik dimenzió szociális. A kisebbségek helyzetének szabályozásánál gyakran alkalmaznak „színvak” politikákat, melyek nem nézik az etnikum sajátosságait, végzettségét, hanem egységesen próbálnak jobb körülményeket teremteni a hátrányos helyzetűeknek. Ők azonban azt vallják, hogy pont ez a szempont az, amely megkülönbözteti őket más hátrányos csoportoktól, és lehetővé teszi a fejlesztést. Szándékuk szerint feltérképezik a különböző csökkent helyzetű térségeket és a fejlesztést ezekre koncentrálnak valósítják meg.

Az így kirajzolódó krízistérkép szerint elsődleges céljuk - akárcsak az Európai Szociális Alapnak (ESZA) -, a felzárkóztatás és az elérhetőség biztosítása. Bizonyos csoportok ugyanis ki tudnak törni, a romák nem. Valószínűleg nem jut el hozzájuk a támogatás, illetve magukról, a fejlesztő programokról sem tudnak - s ez a feltérképezés rossz módszerével magyarázható. A finanszírozás problémáit mutatja, hogy pl. Románia az ESZA-ból folyósítható források csupán 8%-át hívja le a romák számára. Magyarországon inkább az a kérdés, hogy a társadalmi felzárkóztatásra fordítandó forrást mire használják fel - s hogy nem egy-egy kilátó vagy főtér „bánja-e” végül.

II. A Stratégiáról

A keretdokumentum megalkotásánál elsősorban a támogatási politikát gondolták át, s olyan stratégiát dolgoztak ki, mely a romák életfeltételeinek jobban megfelel, és szigorúbb ellenőrzési stratégiát tartalmaz. Hatásvizsgálatokat irányoztak elő, melyekkel mérhetővé válik, mennyire volt eredményes egy-egy program. Tíz éves visszatekintéssel vizsgálnák a bekerülés és a tartósság fokát - hogy mennyire tartós és milyen arányú a munkához jutás, illetve hogy az adott befektetésre mennyit fordítottak. S végül a többi ország mutatóinak komparatív összevetése tenné teljessé a képet.

A keretstratégia standardekert fogalmaz meg a romák felzárkózásának jobb ellenőrzése végett. Ezek szerint köteles minden tagország kialakítani saját tervét. A négy célterület a foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy és a lakhatás. A előirányzatok célja, hogy az így előálló programok összehasonlíthatóak legyenek az országok között. Megvalósításukat követően az EU ellenőrzést végez.

Magyarországon több módszer is felmerült a felzárkóztatás során. A kormány szerint a kérdés egyik sarokpontja a „kora-gyermekkori fejlesztés”. Az állami támogatás ugyanis minél korábban nyújt segítséget, annál kisebb a valószínűsége, hogy a cigány kisgyerek megismétli szülei életét. A roma férfiak általánosan 55 éves korban halnak, amely arány jelentősen alatta marad a magyar többségi társadalom férfi halálzási arányának. Az európai átlag azonban 8 évvel még ezt is megelőzi. Ezt a tendenciát igyekszik megtörni a fejlesztés megkezdése, már a gyerekek 3 éves korától. Így 6 évesen nem lesznek éretlenek az iskolához, s a többi gyermekkel azonos eséllyel indulhatnak.

A jelenlegi különbségek feloldására - a korábbi, 0. évfolyamos osztályok javaslata helyett - a kormány elérte, hogy az iskolakezdésnél kis létszámú párhuzamos osztályok induljanak. A párhuzamos fejlesztéssel a második osztálytól már a rendes oktatásban vehetnek részt a gyerekek.

A szociálpolitika integráns, magától értetődő elve a rászorultsági elv - minden tagállam kötelezettsége a minimális életfeltételek biztosítása. A keretstratégia azonban aktivitásra ösztönző, serkentő állami cselekvést is előír. Az állami juttatások jelentős részét a teljesítményhez kötötten teszi lehetővé. A családi pótlék pl. akkor járna, ha a gyerek iskolába jár, illetve ha egy tanuló lemaradottnak számít, de önmagához képest teljesítményt ér el, elvégzi az osztályt, ösztöndíjban részesülhet. A lakhatásnál is ilyen alapon képzelik el a támogatásokat, a munkában elért eredmények után.

A finanszírozást ott kell kezdeni, ahol a legnagyobb eséllyel tudják kamatoztatni a folyósított támogatást. Eszerint azok kapnak először pénzügyi segítséget, akik egy-egy telepen bekapcsolódnak a munkába és az iskolai oktatásba.

Ma Magyarországon három millió ember él a szegénységi küszöb alatt, tehát minden harmadik ember. A lehetőségekhez mérten kellett ezt a rendszert megkonstruálniuk - így nem karolhattak fel mindenkit, de a német vélekedést sem fogadhatták el, mely szerint, aki ebbe egyszer belekerül, azt nehéz visszahúzni. A legfőbb céljuk az aktív-inaktív arány megfordítása, ezáltal mindkét fél egyaránt részese lesz a fejlődésnek.

III. Tanácsi Következtetés

Az Európa Tanácsi Határozat (*Conclusion of the European Council*) kimondja: ha mind a 27 tagállam aláírja a keretstratégiát, politikai nyilatkozattá válik - melynek figyelemfelkeltő ereje és ellenőrzési mechanizmusa utat nyit az elmozdulás felé.

A hazai szakkollégiumok, illetve a Roma Közéleti Akadémia kialakítása - mely alapvető intézményekről nyújtana felvilágosítást, pl. mediációról, érdekképviseletről - is ehhez kíván hozzájárulni. A keresztény roma szakkollégiumok, tanulók negyedét a hasonló körülmények között élő, nem romák közül választják - mely által az együttélés, élő gyakorlattá válik.

Balog Zoltán beszédét azzal zárta: „ki kell kerülni a roma - nem roma dichotómiából”.